

مقاله پژوهشی: رتبه‌بندی استان‌ها در حوزه امنیت اقتصادی با استفاده از تکنیک

تاپسیس

مهدی صیدی^۱

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۰۱

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۷/۱۹

چکیده

امنیت اقتصادی چهره جدید و مهم امنیت در دنیای معاصر است که در همه سطوح فردی، اجتماعی و ملی توجه نظریه‌پردازان حوزه امنیت را به خود جلب کرده است. جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان کشوری با موقعیت راهبردی، در دنیای معاصر همواره در معرض انبوهی از تهدیدات در سطوح فروملی، ملی و فراملی است. استان‌های کشور در حوزه اقتصادی دارای ظرفیت‌ها و اهمیت متفاوتی هستند و به دنبال آن تهدیدات و ایجاد امنیت اقتصادی نیز در آن دارای رتبه و اهمیت متفاوتی است. آنچه بیش از هر چیز دیگر برای تأمین امنیت اقتصادی استان‌ها لازم به نظر می‌رسد توجه ویژه به شناسایی و احصای تهدیدات امنیت اقتصادی و تلاش در جهت مقابله با این تهدیدات است و با توجه به محدودیت زمان و منابع مالی و انسانی برای مقابله با این تهدیدات، اولویت‌بندی دقیق استان‌ها در این حوزه برای مسئولین مرتبط با امنیت داخلی اهمیت فراوانی دارد. در نتیجه این تحقیق با هدف رتبه‌بندی استان‌ها در حوزه امنیت اقتصادی انجام شده است. برای رسیدن به این هدف ابتدا شاخص‌هایی که می‌توانند استان‌ها را از لحاظ اهمیت اقتصادی رتبه‌بندی نمایند، با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، پرسشنامه و تکنیک دلفی به دست آمده و ضمن مشخص کردن وزن (اهمیت) هر شاخص، با استفاده از تکنیک تاپسیس مبادرت به رتبه‌بندی استان‌ها گردیده است. در انتها نیز با توجه به نظرات خبرگان و نمره به‌دست آمده، استان‌ها در حوزه اهمیت امنیت اقتصادی به چهار دسته درجه‌بندی شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: امنیت، اقتصاد، امنیت اقتصادی، تاپسیس

۱. دانش‌آموخته دکتری امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)-

مقدمه

امنیت اقتصادی که لازمه ایجاد رشد اقتصادی و توسعه در کشور است، نیازمند رصد و کنترل مداوم است تا سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان ملی بتوانند تصور درست و به‌هنگامی از شرایط کشور داشته باشند.

امروزه مفهوم امنیت تحول یافته و دارای ابعاد تازه‌ای شده است، به گونه‌ای که دولت‌ها، امنیت، به‌ویژه امنیت ملی را در توسعه اقتصادی - تجاری و نه در اسلحه سراغ می‌گیرند (افتخاری، ۱۳۸۹: ۸۲). امنیت در سطح ملی دارای ابعاد مختلفی است (Williams, 2008, 483) که به دلایل متعدد، امنیت اقتصادی در صدر اولویت‌های سیاست‌گذاران ملی قرار می‌گیرد (میرمحمدی، ۱۳۸۴: ۲۲۲). امنیت اقتصادی، وضعیت باثباتی از شرایط و ساختار فعلی و افق معلوم و روشنی از آینده است که در آن فرد، جامعه، سازمان و دولت احساس رهایی از خطر کرده و به‌طور بهینه می‌توانند به تولید، توزیع و مصرف ثروت بپردازند. به عبارت دیگر یک جامعه را زمانی می‌توان از لحاظ اقتصادی ایمن دانست که ثبات در آن جامعه وجود داشته و خانوارها و بنگاه‌ها به‌عنوان مهم‌ترین نهادهای اقتصاد و بازار بتوانند در محیط رقابتی سالم و با میزان اطلاعات یکسان به بهینه‌سازی رفتار خود بپردازند.

اگر امنیت اقتصادی به‌عنوان یکی از اهداف عالی نظام اسلامی مدنظر قرار گیرد، می‌تواند زمینه گسترش سرمایه‌گذاری، تولید، کسب‌وکار، بهبود وضعیت معیشتی مردم و درنهایت عدالت اجتماعی را فراهم سازد. نظام اسلامی در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ قصد دارد به‌عنوان الگویی برای دولت‌ها و ملت‌های اسلامی در منطقه تبدیل شود و در افق چشم‌انداز بیست‌ساله، جمهوری اسلامی به قدرت اول منطقه تبدیل شود. ایجاد امنیت اقتصادی مستلزم فرهنگ‌سازی و اعتقاد به سرمایه است.

یکی از مهم‌ترین مسائل مورد توجه کشورهای قدرتمند جهان در شرایط کنونی، حرکت به‌سوی اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی است (Mcgrady, 2015). در واقع لازم است این اولویت‌بندی با نگاهی سیستمی و فراگیر و مبتنی بر روش‌شناسی علمی انجام پذیرد تا بتواند در تخصیص بهینه منابع مؤثر واقع شود (Beinart, 2014).

تبیین نظریه‌های امنیت اقتصادی و تعیین مفاهیم و شاخص‌های آن و رتبه‌بندی استان‌ها، می‌تواند بر رفتار، تصمیمات و سیاست‌های دستگاه‌های ملی و استانی و همچنین سازمان‌های مسئول ایجاد امنیت، تأثیر گذاشته و انسجام ادراکی و رفتاری را افزایش دهد، منافع و ارزش‌های اساسی را شفاف‌تر نماید و با تحدید دقیق‌تر هویت جمهوری اسلامی ایران، بقا و انتقال آن به آیندگان را به شکل بهتری تضمین کند. در نتیجه مسئله اصلی این تحقیق، شناخت شاخص‌های امنیت اقتصادی در استان‌ها و مدیریت و تخصیص بهینه منابع و افزایش کارایی در برقراری امنیت اقتصادی است.

هدف از انجام این پژوهش، ضمن احصاء شاخص‌های مربوطه، رتبه‌بندی و درجه‌بندی استان‌ها در حوزه امنیت اقتصادی است. تا با شناخت و تشخیص وضع موجود و تجزیه و تحلیل تنگناها، محدودیت‌ها، امکانات و قابلیت‌ها، استنباط صحیح از کمیت و کیفیت نیازها و اولویت‌های مربوط به آن‌ها به دست آمده و برنامه‌ریزان حوزه امنیت را در تدوین برنامه‌های مناسب و کارآمد یاری دهد.

اهمیت تحقیق

آنچه در این تحقیق اهمیت دارد، تسریع و تسهیل در برنامه‌ریزی‌ها جهت تخصیص بهینه منابع و تعیین سیاست‌ها و اهداف مناسب مرتبط با ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل شورای امنیت کشور (شاک) و شورای تأمین استان‌ها در حوزه امنیت اقتصادی است.

ضرورت تحقیق

در ضرورت تحقیق باید گفت اگر مسئولین ذی‌ربط در حوزه امنیت اقتصادی شناخت دقیقی از شاخص‌های مرتبط و رتبه و درجه اهمیت هر استان در موضوع امنیت اقتصادی را به درستی نشناسند، نمی‌توانند سیاست‌ها و اقدامات لازم را با توجه به منابع محدود در اختیار، به استان‌ها اختصاص دهند و این منجر به کاهش ضریب امنیت اقتصادی در استان‌ها خواهد شد.

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی: رتبه و درجه هر استان در حوزه امنیت اقتصادی کدام است؟

سؤالات فرعی

- ۱- شاخص‌های درجه‌بندی استان‌ها کدام‌اند؟
- ۲- هر شاخص از چه وزن یا اهمیتی در حوزه امنیت اقتصادی برخوردار است؟
- ۳- از چه متد علمی مناسب می‌توان رتبه‌بندی استان‌ها را انجام داد؟
- ۳- در حوزه امنیت اقتصادی، استان‌ها را به چند درجه می‌توان تقسیم نمود؟

پیشینه تحقیق

پژوهش‌های بین‌المللی به مفهوم‌سازی و الگوسازی امنیت اقتصادی پرداخته‌اند. برخی از پژوهش‌ها به مبانی امنیت اقتصادی پرداخته و دیدگاهی نظری به مسئله داشته‌اند (Losman, 2001) (Mesjasz, 2008). در این پژوهش‌ها به‌طور عمده به فلسفه امنیت و امنیت اقتصادی پرداخته شده و جایگاه آن در جامعه تبیین شده است. برخی از پژوهش‌ها به مؤلفه‌های امنیت اقتصادی توجه کرده‌اند (INSIGHT, 2013) (ENISA, 2012) (Bordoff, 2007) (Zha, 1999). معدودی از پژوهش‌ها نیز امنیت اقتصادی را الگوسازی کرده‌اند (Hacker, Huber, & Nichols, 2012).

گرچی و همکاران (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل تطبیقی مؤلفه‌های امنیت اقتصادی در ایران»، کوشش کرده‌اند تا با اتکای به نظریات مختلف پیرامون امنیت اقتصادی به‌عنوان مهم‌ترین بُعد امنیت ملی پس از جنگ سرد، مؤلفه‌های اصلی موجود آن را احصاء، محاسبه و تحلیل نمایند. بر این مبنا در گام نخست، مؤلفه‌های امنیت اقتصادی در دو بعد مؤلفه کمی کلان اقتصادی و مؤلفه محیطی فعالیت‌های اقتصادی، طبقه‌بندی گردیده‌اند. در گام بعدی اجزای عمده هر مؤلفه بر مبنای مطالعات نظری و تجربی احصاء شده و پس از آن با استفاده از شاخص موریس، هر مؤلفه در قالب شاخص‌های قابل تحلیل برای ایران و

۱۰۴ کشور دیگر جهان در طی دوره زمانی ۱۹۸۰ الی ۲۰۰۲ م محاسبه گردیده است. در نهایت پس از طبقه‌بندی نتایج حاصل، شاخص‌های محاسبه‌شده ابتدا در دوره زمانی مذکور، به تفکیک مؤلفه‌های اقتصادی و مؤلفه‌های محیطی در ایران مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و در مرحله دیگر، ارزیابی تطبیقی هریک از مؤلفه‌های مذکور در ایران نسبت به سایر کشورهای جهان صورت گرفته است. سرانجام نیز پیشنهادهای متناسب با نتایج ارائه گردیده است.

رهنما و همکاران (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان «درجه‌بندی نظام تقسیمات کشوری با استفاده از پرسشنامه مرکب از ۱۰ گروه عمده شاخص» از طریق تیم تحقیق اطلاعات مورد نیاز را جمع‌آوری کرده و با استفاده از برنامه‌های آماری اطلاعات تحلیل شده و در نتیجه برای بخش‌ها شش درجه و شهرستان‌ها هفت درجه پیشنهاد شده است.

صالحی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «رتبه‌بندی استان‌های کشور بر اساس شاخص‌های توسعه انسانی و سرمایه انسانی» با استفاده از روش ریاضی و کمی، استان‌ها را رتبه‌بندی نموده است. برای محاسبه شاخص توسعه انسانی از روش تاکسونومی عددی و برای محاسبه شاخص سرمایه انسانی از روش مبتنی بر درآمد استفاده نموده و نتیجه گرفته است که استان‌های کشور در تک‌تک شاخص‌های سازنده توسعه انسانی باهم متفاوت بوده و در نتیجه رتبه استان‌ها در شاخص ترکیبی توسعه انسانی ناشی از معیاری است که وزن بیشتری در آن استان دارد و در نیمی از استان‌ها رتبه شاخص توسعه انسانی و سرمایه انسانی به هم نزدیک بوده و در بسیاری از آن‌ها نیز تفاوت چشمگیری دیده می‌شود.

محمدی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «اولویت‌بندی وضعیت شاخص‌های امنیت اجتماعی و رتبه‌بندی استان‌های کشور از نظر سطح امنیت اجتماعی»، داده‌های مربوط به وضعیت شاخص‌های امنیت اجتماعی را از سالنامه آماری کشور استخراج نموده و با استفاده از روش تحلیل رابطه‌ای خاکستری، اولویت‌بندی شده‌اند. همچنین استان‌های کشور را با توجه به شاخص‌های استخراج‌شده رتبه‌بندی نموده‌اند.

مبانی نظری

امنیت اقتصادی^۱: مفهوم امنیت اقتصادی برگرفته از تعامل دو حوزه امنیت ملی و اقتصاد است. اگر برای مفهوم امنیت ملی لایه‌های مختلف و مصادیق مختلفی را در نظر بگیریم، با قطعیت می‌توان اظهار داشت که امنیت اقتصادی یکی از مهم‌ترین اشکال آن است (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۷). امنیت اقتصادی در یک تعریف کلی به‌عنوان اطمینان داشتن عاملان اقتصادی از خطرهای غیراقتصادی و حفاظت از عوامل اقتصادی در قبال خطرات غیرمعقول است (مصطفوی، ۱۳۸۸: ۷۸). امنیت اقتصادی همان رسیدن به شرایط لازم برای نیل به محیط مساعد فعالیت اقتصادی پویا، امن و مناسب برای نوآوری، سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی است و با ارتقای استاندارد زندگی جامعه، رشد اقتصادی پایدار را تداوم می‌بخشد (گرچی و همکاران، ۱۳۸۶: ۵۶).

ناامنی اقتصادی^۲: از نظر «ازبرگ» ناامنی اقتصادی یعنی «احساس نگرانی به دلیل کمبود امنیت اقتصادی، ناشی از عدم توانایی در جلب حمایت و تأمین در مقابل زیان‌های بالقوه اقتصادی مهم و در عین حال ذهنی» (عزتی و دهقان، ۱۳۸۷: ۲۴).

امنیت سرمایه‌گذاری^۳: امنیت سرمایه‌گذاری، یعنی اینکه برنامه‌ها، قوانین و مقررات باید جوری باشند که سرمایه‌گذار احساس امنیت کند (بیانات مقام معظم رهبری در اجتماع کارگران کارخانجات تولیدی داروپخش، ۱۳۹۱/۲/۱۰) و به وضعیتی گفته می‌شود که بتوان از ثروت‌هایی که در اختیار آحاد مردم هست، برای پیشرفت، کارآفرینی و راه‌اندازی جریان اقتصادی کشور استفاده کرد (بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی، ۱۳۸۵/۰۳/۲۹) و هدف از آن ایجاد رفاه عمومی، رونق اقتصادی و زمینه‌سازی برای عدالت اقتصادی و از بین بردن فقر در کشور می‌باشد (نامه به سران قوای سه‌گانه و ابلاغ سیاست‌های کلی نظام، ۱۳۷۹/۱۲/۲۰).

1 - Economic Security

2. Economic Insecurity

3. Investment Security

امنیت اشتغال و درآمد^۱: امنیت اشتغال و درآمد را می‌توان شرایطی تصور نمود که فرد در معرض خطر از دست دادن شغل یا تغییرات شغلی و یا درآمد خود نباشد و برای دستیابی به شغل و درآمد مناسب، ایمنی لازم را احساس کند. در واقع امنیت اشتغال و درآمد به این مسئله توجه دارد که اشتغال و درآمد افراد به خطر نیفتد و افراد خود را از هرگونه تهدید از دست دادن شغل و درآمد مصون و ایمن بدانند (شکراللهی و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۶).

شاخص: مقداری که با تغییرات خود، دگرگونی‌های روی داده در طی زمان را نشان می‌دهد، ولی آن دگرگونی‌ها که دامنه آن به گونه‌ای است که قابلیت اندازه‌گیری مستقیم، به‌خودی‌خود یا مشاهده مستقیم در عمل ندارد (صادق، ۱۳۹۲: ۱۵۶).

چهارچوب نظری

با توجه به اینکه محور اصلی این تحقیق بر پایه امنیت اقتصادی بنیان نهاده شده است، در نتیجه در مفهوم این بعد از امنیت، توضیحات بیشتری ارائه می‌گردد.

امنیت اقتصادی، یعنی فراهم بودن زمینه‌های درآمد مناسب اقشار میانی و پایین جامعه در حل مشکلات معیشتی و مسکن، سرمایه‌گذاری و اشتغال، قانونمندی و سلامت در چرخه تولید، توزیع و مصرف، بهره‌وری مناسب از ذخایر و معادن، توسعه و مکانیزه نمودن بخش کشاورزی، رهایی از اقتصاد تک‌محصولی، خودکفایی در صنایع مهم و کلیدی و دستیابی به فناوری‌های پیشرفته، تعادل و توازن در عرضه و تقاضا (شیدانیان، ۱۳۸۸: ۵۶).

امنیت اقتصادی ناظر بر روند طبیعی و رو به رشد فرآیندهای اقتصادی و نهادهای تولید، توزیع و مصرف، حیات فعال و بدون دغدغه بنگاه‌های اقتصادی، مالی، بانکی، سرمایه‌ای و بیمه‌ای در بخش‌های عمومی، دولتی و خصوصی، تعامل سازنده با سیستم اقتصاد بین‌الملل و روند فزاینده مبادلات و دادوستد در بازار تجارت بین‌الملل و نظایر آن است (حافظنیا، ۱۳۸۵: ۳۳۱). رهبر معظم انقلاب در خصوص اهمیت امنیت اقتصادی می‌فرمایند: «اینکه می‌گوییم امنیت مهم است، چون هر پیشرفت دیگری متوقف بر امنیت

است. اقتصاد هم نیازمند امنیت است و باید بر یک نهاد امن بنا شود» (بیانات در جمع دانش‌آموختگان دانشگاه‌های افسری ارتش، ۱۳۹۸/۱/۳).

مفهوم امنیت اقتصادی از تعامل دو حوزه مطالعاتی امنیت ملی و اقتصاد حاصل می‌شود و حاصل نگاه امنیت ملی به حوزه اقتصاد و سازوکارهای اقتصادی است. در سیاست کلی نظام ج.ا.ا. عواملی نظیر شفافیت، ثبات و هماهنگی قوانین و مقررات، حمایت از سرمایه‌گذاری، سیاست‌های اجرایی مناسب، دقت و کارآمدی نهادهای قضایی در برخورد با جرائم اقتصادی، رعایت عدالت در برخورداری از موقعیت‌های اقتصادی، حمایت از مالکیت مادی و معنوی، ثبات اقتصادی، مهار نوسانات، تسهیل جذب سرمایه‌های خارجی و عملکرد صحیح بازارهای مالی به‌عنوان راهکارهای توسعه و ارتقای امنیت اقتصادی مورد تأکید قرار گرفته است.

بر این اساس تعریف امنیت اقتصادی را می‌توان چنین بیان داشت: امنیت اقتصادی چهارچوبی است متشکل از نهادهای کارآمد (مالی، قضایی، اداری و اجتماعی)، قوانین و مقررات شفاف و باثبات و سیاست‌گذاری مناسب دولت که بستر لازم را برای رشد پایدار اقتصادی، توسعه سرمایه‌گذاری و کاهش نگرانی و عدم اطمینان نسبت به آینده تا سطح قابل تحمل برای فعالان اقتصادی فراهم می‌کند (عزتی و همکاران، ۱۳۸۷:۱۳).

رویکرد جامع امنیت اقتصادی در تعریف فوق، شش حوزه کلی (شامل نهادهای کارآمد، قوانین و مقررات، سیاست‌گذاری دولت، رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری و عدم اطمینان نسبت به آینده) را در برمی‌گیرد که سه حوزه شامل عوامل تأثیرگذار بر امنیت اقتصادی بوده (نهادهای کارآمد، قوانین و مقررات و سیاست‌گذاری دولت) و سه حوزه دیگر، شامل عوامل تأثیرپذیر از امنیت اقتصادی است (رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری و عدم اطمینان نسبت به آینده). این شش حوزه، اکثر قریب به اتفاق رویکردها و شاخص‌های مطرح برای امنیت اقتصادی را در بر گرفته و از جامعیت لازم برای نشان دادن وضعیت امنیت اقتصادی در کشور و همچنین نقش آن بر امنیت داخلی برخوردار است.

عوامل تأثیرپذیر از امنیت اقتصادی

الف. حوزه رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری: رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری از حوزه‌هایی است که تحت تأثیر امنیت اقتصادی قرار داشته و در اکثر مطالعات تجربی، از تغییرات و نوسان‌های این دو حوزه به‌عنوان نشانه‌های وجود یا عدم وجود امنیت اقتصادی و سطح آن استفاده شده است. بهبود امنیت اقتصادی از طریق کاهش نااطمینانی نسبت به بازده سرمایه باعث افزایش سطح سرمایه‌گذاری شده و عواملی که نااطمینانی به بازده سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهند، به‌طور مستقیم از طریق افزایش کارایی، تخصیص منابع رشد اقتصادی را نیز تقویت می‌کنند. نحوه ارتباط و اثرپذیری امنیت اقتصادی بر حوزه‌های رشد اقتصادی و توسعه سرمایه‌گذاری را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. از طریق کاهش نااطمینانی نسبت به بازده طرح‌های سرمایه‌گذاری، تقاضای سرمایه‌گذاری را افزایش داده و از این طریق ابتدا سرمایه‌گذاری و سپس رشد اقتصادی را بهبود می‌بخشد.
۲. امکان عملکرد صحیح نهادهای اقتصادی را فراهم می‌کند و این امر باعث افزایش میزان کارایی و در نتیجه افزایش رشد اقتصادی و توسعه سرمایه‌گذاری می‌شود.
۳. بسیاری از هزینه‌های جانبی تولید، نظیر هزینه‌های پوشش خطر و نگهداری ذخایر احتیاطی را کاهش می‌دهد. با افزایش بازده بالقوه طرح‌های سرمایه‌گذاری، امکان توسعه سرمایه‌گذاری و ارتقای رشد اقتصادی را فراهم می‌کند.
۴. از طریق کاهش نااطمینانی نسبت به آینده، امکان تخصیص بهینه منابع را فراهم کرده و از این طریق رشد اقتصادی را تقویت می‌نماید.
۵. درصد تحقق برنامه‌ریزی‌های انجام‌شده در بخش تولید و سرمایه‌گذاری را بالا برده و در نتیجه امکان افزایش سود بنگاه‌های اقتصادی و تولیدی فراهم می‌شود.
۶. عملکرد نهادهای مالی بهبود یافته و با کاهش خطر تأمین منابع مالی، توان آن‌ها در تأمین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری افزایش می‌یابد و با افزایش آن، شرایط لازم برای افزایش سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی فراهم می‌گردد (عزتی و دهقان، ۱۳۸۷: ۲۱).

ب. حوزه عدم اطمینان نسبت به آینده: افزایش نااطمینانی نسبت به آینده را شاید بتوان مهم‌ترین حوزه تأثیرگذاری ناامنی اقتصادی دانست. سایر حوزه‌های تأثیرگذاری امنیت اقتصادی نیز به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم از درجه اطمینان‌پذیری نسبت به آینده در تصمیم‌های اقتصادی تأثیر می‌پذیرند. به‌طور مثال تصمیمات سرمایه‌گذاران، بستگی زیادی به درجه اطمینان آن‌ها از سطح متغیرهایی نظیر تورم، مالیات، فروش و سود در آینده دارد (همان، ۲۳).

شاخص‌های امنیت اقتصادی در قانون اساسی

با نگاه به مواد قانون اساسی، شاخص‌های امنیت اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران قابل شناسایی است که این موارد در جدول شماره ۱ جمع‌بندی شده است.

جدول ۱: امنیت اقتصادی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

شاخص‌های امنیت اقتصادی	شرح	مواد قانون اساسی
رفاه و رفع فقر؛ تغذیه و مسکن؛ کار و سلامت	پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه	اصل ۳- بند ۱۲
علوم و فنون صنعتی، کشاورزی و تولیدات نظامی	تأمین خودکفایی در علوم و فنون صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند این‌ها	اصل ۳- بند ۱۳
مصونیت در مال، درآمد، مسکن و شغل	مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.	اصل ۲۲
برخورداری از تأمین اجتماعی	برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، ازکارافتادگی، بی‌سرپرستی، درراه‌ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی- درمانی و مراقبت‌های پزشکی به‌صورت بیمه و ... حقی است همگانی.	اصل ۲۹
مسکن	داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آن‌ها که نیازمندترند به‌خصوص روستانشینان و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.	اصل ۳۱

شاخص‌های امنیت اقتصادی	شرح	مواد قانون اساسی
تأمین نیازهای اساسی	تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.	اصل ۴۳-بند ۱
کار و اشتغال	تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به‌منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار را ندارند در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص منتهی شود و نه دولت را به‌صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق درآورد.	اصل ۴۳-بند ۲
فراغت	تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعت کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار را داشته باشد.	اصل ۴۳-بند ۳
آزادی در انتخاب شغل	رعایت آزادی انتخاب شغل و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری.	اصل ۴۳-بند ۴
اقتصاد کلان	جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور.	اصل ۴۳-بند ۸
تأمین نیازهای عمومی	تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند.	اصل ۴۳-بند ۹
کسب‌وکار مشروع	هرکس مالک حاصل کسب‌وکار مشروع خویش است و هیچ‌کس نمی‌تواند به‌عنوان مالکیت نسبت به کسب‌وکار خود، امکان کسب‌وکار را از دیگری سلب کند.	اصل ۴۶
پرداخت مالیات	هیچ نوع مالیاتی وضع نمی‌شود مگر به موجب قانون. موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص می‌شود.	اصل ۵۱

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصول متعدد به موارد بسیار متنوعی از شاخص‌های امنیت اقتصادی اشاره شده است که جمع‌بندی این شاخص‌ها و سطوح آن‌ها را در جدول زیر می‌توان مشاهده کرد.

جدول ۲: جمع‌بندی سطوح و شاخص‌های امنیت اقتصادی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

تنوع شاخص	سطوح امنیت در قانون اساسی
<ul style="list-style-type: none"> - رفاه - نیازهای اساسی - کار - کسب - درآمدی - شغل - سلامت - مالی - مسکن - فراغت 	امنیت فردی
<ul style="list-style-type: none"> - حضانت فرزند - بازنشستگی - سرپرستی - درراه ماندگی - بهداشتی و درمانی - مراقبت پزشکی 	امنیت اجتماعی
<ul style="list-style-type: none"> - نیازهای عمومی - علوم و فنون صنعتی - علوم و فنون کشاورزی - تولیدات نظامی - اقتصاد کلان 	امنیت ملی

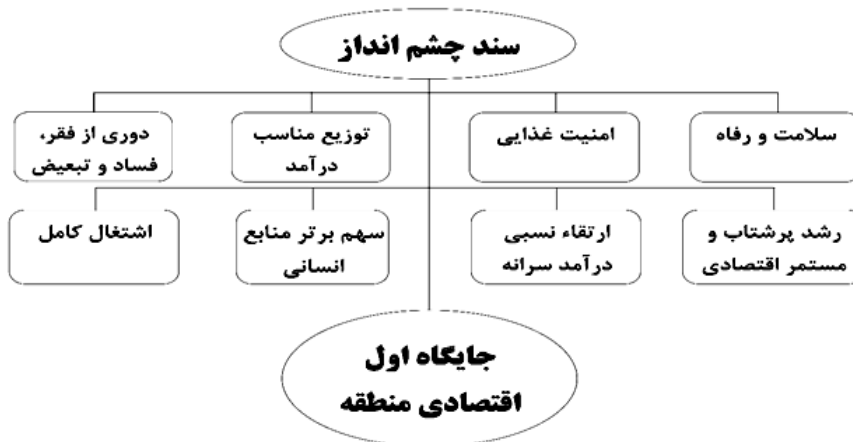
امنیت اقتصادی در سند چشم‌انداز

سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۴ تهیه و ابلاغ گردید. این سند ترسیم‌کننده وضعیت ایران در سال ۱۴۰۴ هجری شمسی است. بخش عمده‌ای از موضوعات مطرح در سند چشم‌انداز مربوط به حوزه اقتصادی است. از آنجایی که در تعیین، شناخت و ارزیابی تهدیدات هر سامانه‌ای، اهداف سامانه از اهمیت خاصی برخوردار هستند، در این بخش سند چشم‌انداز به‌عنوان تبیین‌کننده اصول و نقطه راهنمای فعالیت‌های اقتصادی نظام جمهوری اسلامی در سال‌های پیش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بر اساس سند چشم‌انداز، جامعه ایران می‌باید در افق ۱۴۰۴ به جایگاه نخست اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل دست یابد. در این هدف‌گذاری نه تنها جایگاه مشخص و برتری برای اقتصاد ایران در سطح منطقه یادشده، در نظر گرفته شده است، بلکه از لحاظ محتوایی، در این جایگاه (از بعد کیفی) تولید باید

مبتنی بر علم و دانش همراه با بهبود توزیع درآمد و اشتغال کامل عوامل تولید باشد. تأکید بر سهم عامل انسانی و سرمایه اجتماعی در تولید ملی، برخورداری از سلامت، رفاه، امنیت غذایی و توزیع مناسب درآمد، دوری از فقر و فساد و تبعیض نیز از اهداف اجتماعی مهم چشم‌انداز است که ریشه در حوزه اقتصادی دارند.

هر کشوری در دنیا ناچار به ارتباط با سایر کشورها است، در سند چشم‌انداز این رابطه و تعامل با جهان با صفت سازنده و مؤثر بودن و بر اساس اصول حکمت، عزت و مصلحت مطرح شده است و به‌طور طبیعی تعاملات اقتصادی نیز چنین خواهد بود. نمودار شماره یک مهم‌ترین موارد اقتصادی مورد اشاره در سند چشم‌انداز را نشان می‌دهد (خادمی، ۱۳۹۰: ۲۷۹).

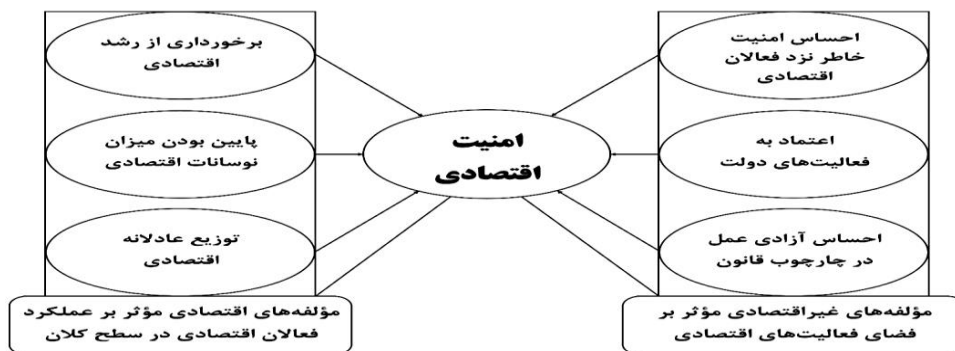
نمودار ۱: موارد اقتصادی سند چشم‌انداز

مؤلفه‌های اصلی شاخص امنیت اقتصادی

بُعد اقتصادی امنیت ملی که به امنیت اقتصادی مشهور است، یکی از وجوه اصلی امنیت ملی محسوب می‌شود. امنیت اقتصادی به میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم یک جامعه از طریق تأمین کالاها و خدمات، هم از مجرای عملکرد داخلی و هم حضور در بازارهای بین‌المللی اطلاق می‌شود (ماندل، ۱۳۸۸: ۱۰۷). به‌طور کلی امنیت اقتصادی حمایت از منافع اقتصادی یک کشور به‌منظور مانع شدن از اقدامات، فعالیت‌ها و حوادثی است که این منافع را تهدید می‌کند (سویزی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴۱)؛ بنابراین شاخص‌های امنیت اقتصادی

عبارت‌اند از: تأمین کالاها و خدمات برای جامعه، حفظ منافع اقتصادی کشور، ثبات بازارهای ملی، تجارت آزاد، توسعه پایدار تولید ناخالص داخلی، رشد بهره‌وری، نرخ پایین تورم، ثبات نرخ ارز، تعادل تراز پرداخت‌ها، حل مسائل مرتبط با قاچاق کالا (Wysokinska, 2013: 205).

مانند در نظریه امنیت اقتصادی در فرآیند جهانی شدن اقتصاد بر روی دو عامل رشد و توزیع تأکید می‌نماید. مطالعات نظری و تجربی دیگری نیز بر عامل ثبات رشد به‌عنوان علامت مهمی در تضمین سلامت فعالیت‌های اقتصادی و تصمیم‌گیری برای توسعه این فعالیت‌ها تأکید دارند. به این ترتیب مؤلفه‌های کمی کلان اقتصادی که می‌توانند معرف میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم جامعه از طریق تأمین کالاها و خدمات هم از طریق مجرای عملکرد داخلی و هم از طریق حضور در بازارهای بین‌المللی باشند، در قالب سه شاخص عمده رشد، ثبات اقتصادی و توزیع، تجلی می‌یابند. بر مبنای مطالعات تجربی نهادگرایان صندوق بین‌المللی پول، مؤلفه محیطی عمده‌ای که بتواند موجب تحقق این تعریف در فضایی کاملاً امن و اطمینان‌بخش برای تداوم پایداری و ثبات امنیت اقتصادی گردد، در سه شاخص، احساس امنیت خاطر نزد فعالان اقتصادی، احساس آزادی عمل در چهارچوب قانون و اعتماد به فعالیت‌های دولت قابل تعریف است (گرچی و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۲). مؤلفه‌های اقتصادی و غیراقتصادی امنیت اقتصادی را می‌توان در قالب نمودار شماره دو نشان داد.

نمودار ۲: اجزای مؤلفه‌های اقتصادی و غیراقتصادی شاخص امنیت اقتصادی

روش تحقیق

از آنجا که این تحقیق می‌تواند راهنمای مدیران در حوزه‌های مختلف امنیتی، اقتصادی و سیاسی قرار گیرد، از نوع کاربردی است و با توجه به تعیین رتبه و درجه استان‌ها در حوزه امنیت اقتصادی و توسعه دانش در این زمینه، توسعه‌ای محسوب می‌شود؛ بنابراین این تحقیق با توجه به موضوع و هدف تحقیق، از نوع کاربردی- توسعه‌ای است. روش به کار رفته در این پژوهش نیز به صورت آمیخته (کمی-کیفی) بوده و از تکنیک دلفی، طوفان مغزی و تاپسیس استفاده شده است.

روش نمونه‌گیری، نظری و هدفمند بوده که از بین مسئولین و خبرگان و صاحب‌نظران حوزه امنیت اقتصادی انتخاب شده‌اند. جامعه آماری این تحقیق به دو دسته تقسیم شده‌اند؛ دسته اول در مرحله نخست تحقیق (انجام مصاحبه) جهت احصاء شاخص‌ها و تعیین وزن هر شاخص، تعداد پنج نفر از خبرگان و صاحب‌نظران حوزه امنیت اقتصادی انتخاب شدند. در مرحله دوم به منظور اعتبارسنجی شاخص‌ها و نمره‌دهی به استان‌ها در هر شاخص ۱۰ نفر از مسئولین، خبرگان، متخصصان و صاحب‌نظران آشنا با شاخص‌های امنیت اقتصادی به صورت هدفمند انتخاب شدند. ویژگی‌های جامعه آماری عبارت‌اند از:

دارای حداقل پانزده سال سابقه کار در حوزه اقتصادی، داشتن مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر، داشتن جایگاه خدمتی حداقل مدیر کل و سابقه خدمت در جایگاه راهبردی در حوزه مورد مطالعه.

برای گردآوری داده‌ها در این پژوهش از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده گردید. در روش میدانی، ابزارهای مصاحبه، پل خبرگی و پرسشنامه به کار گرفته شد. روایی منطقی پرسشنامه از دو جنبه روایی ظاهری و محتوایی به جهت روشن و بدون ابهام بودن شاخص‌ها و همچنین کفایت کمیت و کیفیت آن‌ها توسط خبرگان و صاحب‌نظران تأیید گردید. ارزیابی ضریب روایی شاخص‌ها بر اساس ضریب اعتبار محتوای (لاوشه) و از طریق فرمول $N=(ne-N/2)/(N/2)$ محاسبه گردید. در مجموع پرسشنامه شاخص‌ها با میزان CVR مساوی 0/966 دارای روایی عالی به دست آمد. مقدار آلفای کرونباخ استاندارد شده

0/869 برای پرسشنامه، نشان از شرایط پایایی عالی پرسشنامه دارد. بعد از به دست آوردن روایی و پایایی پرسشنامه‌های تنظیمی، از روش تاپسیس^۱ که یک تکنیک تصمیم‌گیری چندمعیاره، در اولویت‌بندی محسوب می‌شود، جهت رتبه‌بندی استان‌ها استفاده شد.

تکنیک تاپسیس: الگوریتم تاپسیس یک تکنیک چندشاخصه جبرانی بسیار قوی برای اولویت‌بندی گزینه‌ها از طریق شبیه نمودن به جواب ایده‌آل است. در روش تاپسیس، گزینه انتخاب‌شده می‌باید کوتاه‌ترین فاصله را از جواب ایده‌آل و دورترین فاصله را از ناکارآمدترین جواب داشته باشد. در این روش، ماتریس $n \times m$ که دارای m گزینه و n شاخص است، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. از امتیازات مهم این روش آن است که به‌طور هم‌زمان می‌توان از شاخص‌ها و معیارهای عینی و ذهنی استفاده نمود. در این مدل جهت محاسبات ریاضی تمامی مقادیر نسبت داده‌شده به معیارها بایستی از نوع کمی بوده و در صورت کیفی بودن نسبت داده‌شده به معیارها، بایستی آن‌ها را به مقادیر کمی تبدیل نمود (قادری، ۱۳۹۳: ۷).

مراحل انجام تکنیک تاپسیس

۱. تشکیل ماتریس داده‌ها بر اساس m گزینه و n شاخص:

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ - & - & - & - \\ - & - & - & - \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

۲. استاندارد نمودن داده‌ها و تشکیل ماتریس استاندارد از طریق رابطه زیر:

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}}$$

۳. تعیین وزن هریک از شاخص‌ها (w_i) بر اساس $\sum_{i=1}^n w_i = 1$: در این راستا شاخص‌های دارای اهمیت بیشتر از وزن بالاتری برخوردارند. درواقع ماتریس (V) حاصل ضرب مقادیر استاندارد هر شاخص در اوزان مربوط به خود است.

$$V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

۴. تعیین فاصله i امین آلترناتیو از آلترناتیو ایده‌آل (بالاترین عملکرد هر شاخص) که آن را با (A^*) نشان می‌دهند.

$$A^* = \left\{ (\max_i v_{ij} | j \in J), (\min_i v_{ij} | j \in J') \right\}$$

$$A^* = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$$

۵. تعیین فاصله i امین آلترناتیو حداقل (پایین‌ترین عملکرد هر شاخص) که آن را با (A^-) نشان می‌دهند.

$$A^- = \left\{ (\min_i v_{ij} | j \in J), (\max_i v_{ij} | j \in J') \right\}$$

$$A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_n^-\}$$

۶. تعیین معیار فاصله‌ای برای آلترناتیو (S_i^*) ایده‌آل و آلترناتیو حداقل:

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2}$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}$$

۷. تعیین ضریبی که برابر است با فاصله آلترناتیو حداقل تقسیم بر مجموع فاصله آلترناتیو حداقل S_i^- و فاصله آلترناتیو ایده‌آل S_i^* که آن را با C_i^* نشان داده و از رابطه زیر محاسبه می‌شود.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*}$$

۸. رتبه‌بندی آلترناتیوها بر اساس میزان C_i^* .

میزان فوق بین $0 \leq C_i^* \leq 1$ در نوسان است. در این راستا $C_i^* = 1$ نشان‌دهنده بالاترین رتبه و $C_i^* = 0$ نیز نشان‌دهنده کمترین رتبه است (همان، ۹).

روش و معیارهای انتخاب شاخص

آنچه در یک مسئله تصمیم‌گیری علاوه بر گزینه‌ها و آلترناتیوهای مختلف بسیار مهم است، شاخص‌ها یا معیارها یا فاکتورهای مؤثر در تصمیم‌گیری است. به عبارت دیگر چه شاخص‌هایی در ارجحیت بخشیدن به گزینه‌ای نسبت به گزینه‌های دیگر مهم است و یا اینکه گزینه‌ها و آلترناتیوهای مختلف را با چه معیارها و شاخص‌هایی می‌توان نسبت به همدیگر سنجید.

با توجه به نوع مسئله و روش انتخاب‌شده برای حل مسئله، دقت در انتخاب شاخص‌ها از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. اهم ویژگی‌هایی که می‌بایستی شاخص‌ها دارا باشند به شرح زیر تبیین گردید:

۱. تغییری احتمالاً کوچک در یک شاخص می‌تواند توسط تغییری مخالف در شاخص یا شاخص‌های دیگر جبران شود. اجازه مبادله در بین شاخص‌ها وجود دارد.
۲. این امکان وجود دارد که گزینه‌ها توسط دو نوع شاخص کمی و کیفی به‌صورت توأمان تعریف و توصیف گردند.
۳. گزینه‌های موجود در تصمیم‌گیری (استان‌ها) می‌بایست الزاماً نسبت به یکدیگر مستقل باشند، در حالی که شاخص‌های موجود ممکن است از نظر آماری نسبت به یکدیگر استقلال خطی نداشته باشند. هرچند بهتر است که شاخص‌ها نسبت به یکدیگر دارای استقلال خطی باشند.

۴. امکان استفاده توأمان از شاخص‌های گوناگون با مقیاس‌های مختلف وجود دارد. به‌عنوان مثال می‌توان از دو شاخص جمعیت (با واحد نفر) و مساحت (با واحد کیلومتر مربع) در کنار شاخص‌هایی چون میزان تحرکات، تهدیدات و فعالیت سرویس‌های حریف در استان (درصد) استفاده نمود.
۵. ممکن است به‌صورت هم‌زمان شاخص‌هایی با جنبه مثبت و دارای مطلوبیت افزایشی (مانند سود) در کنار شاخص‌هایی با جنبه منفی و دارای مطلوبیت کاهشی (مانند هزینه) در مسئله وجود داشته باشد.
۶. محدودیت در تعداد شاخص‌ها وجود ندارد و می‌توان از تعداد زیادی شاخص در جهت نیل به پاسخ مناسب استفاده نمود.
۷. شاخص‌ها بایستی رابطه‌ای مستقیم بین میزان شاخص و مطلوبیت (به‌صورت افزایشی یا کاهشی) داشته باشند. به تعبیر دیگر با افزایش مشخصه، همواره بایستی مطلوبیت افزایش یابد (به‌طور مثال هرچه طلب دانش بالاتر رود، همواره مطلوبیت افزایش می‌یابد) و یا کاهش مشخصه همواره موجب افزایش مطلوبیت گردد (به‌طور مثال هرچه هزینه کمتر شود، همواره مطلوبیت افزایش می‌یابد). به عبارت دیگر مانند ترجیح دادن خانه سه اتاق خواب به خانه‌های یک اتاق خواب و پنج اتاق خواب نباشد.
۸. در صورتی که میزان یک شاخص برای همه گزینه‌ها یکسان باشد، این شاخص تأثیری بر تصمیم‌گیری ندارد و می‌تواند حذف گردد.
۹. اطلاعات مربوط به تمامی گزینه‌ها (استان‌ها) در هریک از شاخص‌های انتخابی بایستی قابل حصول باشد.

تعیین شاخص‌ها

از طریق مطالعات محیطی، کتابخانه‌ای و مصاحبه با پنج نفر از صاحب‌نظران حوزه امنیت اقتصادی، تعداد ۶۵ شاخص شناسایی گردید. جهت غربال‌گری شاخص‌ها از روش دلفی استفاده گردید.

تکنیک دلفی برای «شناسایی» و «غربال» مهم‌ترین شاخص‌های تصمیم‌گیری قابل استفاده است؛ بنابراین با وجود اینکه روش دلفی یک روش تصمیم‌گیری چندمعیاره نیست، اما در بسیاری از موارد قبل از به‌کارگیری تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره از این تکنیک برای غربال شاخص‌ها یا رسیدن به یک توافق در زمینه اهمیت شاخص‌های تصمیم‌گیری استفاده می‌شود. اساس و پایه روش یا تکنیک دلفی بر این است که نظر متخصصان هر قلمرو علمی در مورد پیش‌بینی آینده، صائب‌ترین نظر است؛ بنابراین برخلاف روش‌های پژوهش پیمایشی، اعتبار روش دلفی نه به شمار شرکت‌کنندگان در پژوهش که به اعتبار علمی متخصصان شرکت‌کننده بستگی دارد. شرکت‌کنندگان در تحقیق دلفی از ۵ تا ۲۰ نفر را شامل می‌شوند. کمیته تعداد شرکت‌کنندگان بستگی به چگونگی طراحی روش تحقیق دارد. در این روش هیأت (پنل) هایی از متخصصان تشکیل می‌شود که در آن ارتباط میان اعضا، توسط رئیس یا ناظر هیأت انجام می‌شود.

با استفاده از این تکنیک و برگزاری جلسات خبرگی و کارشناسی و بحث و بررسی همه‌جانبه با پنج نفر انتخابی جامعه آماری، تعداد ۲۵ شاخص مصوب گردید. بعد از استخراج شاخص‌ها مجدد در جلسه خبرگی و کارشناسی، وزن (اهمیت) هر شاخص مشخص گردید. با عنایت به اهمیت شاخص‌ها و وزن آن‌ها، شاخص‌ها و درجه اهمیت آن‌ها طی پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته با روایی و پایایی عالی به جامعه آماری انتخابی (۱۰ نفر) داده شد. با جمع‌بندی پرسشنامه‌ها، تعداد هفت شاخص که وزن آن‌ها نمره زیر پنج گرفته بودند، حذف و ۱۸ شاخص با وزن‌های بالای پنج به شرح زیر مشخص گردید:

جدول ۳: شاخص‌های سنجش اهمیت امنیت اقتصادی استان‌ها

وزن (۲۰ تا ۰)	شاخص	ردیف
۲۰	وضعیت کمی و کیفی مفاصل اقتصادی در استان	۱
۱۳/۵	مراکز مهم و حساس انرژی (پالایشگاه، خطوط لوله نفت و گاز، نیروگاه برق، سد، میدان‌های نفتی و گازی)	۲
۱۳/۵	مراکز مهم و حساس صنعتی، تولیدی و تجاری (تعداد شهرک‌های صنعتی، تعداد واحدهای تولیدی، تعداد کارگران)	۳
۱۰	پروژه‌های ملی اقتصادی در استان (احداث پالایشگاه، احداث سد، احداث راه‌آهن، استخراج نفت و گاز و احداث نیروگاه)	۴
۱۹	وضعیت مراکز مهم و حساس اقتصادی (گمرک، پایانه مرزی، معادن)	۵
۵/۵	تعداد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی استان	۶
۲۰	اقتصاد زیرزمینی (قاچاق، پول‌شویی) در استان	۷
۱۹	نارضایتی‌های اقتصادی در استان (اعتراضات کارگری، صنفی و...)	۸
۸	نقش جریان‌های سیاسی، قومی و مذهبی در اقتصاد استان	۹
۵/۵	اعتبارات ملی استانی، بودجه جاری، اعتبارات بانک جهانی و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان نسبت به کل کشور	۱۰
۲۰	وسعت، ارزش و حجم واگذاری‌های منابع طبیعی و اراضی ملی و گستره طرح‌های روستایی و زمین‌خواری	۱۱
۸/۵	راه‌های حمل‌ونقل ترانزیتی (جاده‌ای، هوایی، ریلی و دریایی)	۱۲
۱۱/۵	ترافیک مخابراتی (نفوذ تلفن همراه، فیبر نوری، اینترنت، تلفن ثابت و ...)	۱۳
۱۵	حجم گردش مالی استان (بانک‌ها، بیمه‌ها، بورس و اوراق بهادار و...)	۱۴
۱۲	میزان تولیدات صنعتی، معدنی و کشاورزی	۱۵
۲۰	میزان مطالبات معوق بانکی	۱۶
۸	میزان سرمایه‌گذاری در استان (ایرانیان مقیم، خارجی، داخلی)	۱۷
۲۰	میزان درآمد مالیاتی - فرار مالیاتی (درصد نسبت به کل کشور)	۱۸

جمع‌آوری اطلاعات شاخص‌ها

بعد از تصویب و مشخص شدن شاخص‌ها، از طریق استانداردهای سراسر کشور و مطالعات محیطی، اطلاعات جامعی از هر شاخص برای هر استان جمع‌آوری گردید. اطلاعات جمع‌آوری شده به ۱۰ نفر انتخابی جامعه آماری ارسال و درخواست شد ضمن مطالعه دقیق گزارش، جهت جلسه خبرگی و امتیازدهی به شاخص‌ها آمادگی لازم را داشته باشند.

تشکیل جلسات خبرگی با استفاده از روش دلفی

جلسات خبرگی با حضور ۱۰ نفر از خبرگان انتخابی تشکیل گردید. جدول‌های مخصوص برای ثبت امتیاز اعضاء در نظر گرفته شد و به هر نفر یک برگه جهت ثبت امتیاز داده شد. ضمن مراجعه به گزارش مکتوب استان با استفاده از روش دلفی، وضعیت بالقوه و بالفعل هر شاخص در استان مربوطه، مورد بحث و بررسی قرار گرفت و بر اساس جمع‌بندی صورت پذیرفته توسط هریک از اعضای جلسه، نمره‌ای بین صفر تا بیست به آن شاخص در آن استان داده شد. بعد از اتمام امتیازدهی هر استان، برگه‌های امتیاز جمع‌آوری و برگه‌های استان دیگر به اعضاء داده می‌شد. در جداول زیر معدل امتیازات داده‌شده پند خبرگی به نمایش درآمده است:

جدول ۸: امتیازات شاخص‌ها در هر استان

وزن اولیه	۲۰	۱۳.۵	۱۳.۵	۱۰	۹	۵.۵	۲۰	۱۹	۸	۵.۵	۲۰	۸.۵	۱۱.۵	۱۵	۱۲	۲۰	۸	۲۰
وزن شاخص‌ها	۰.۸۳۷	۰.۵۶۵	۰.۵۶۵	۰.۴۱۸	۰.۳۷۷	۰.۲۲۰	۰.۸۳۷	۰.۷۹۵	۰.۳۲۵	۰.۲۲۰	۰.۸۳۷	۰.۳۵۶	۰.۴۸۱	۰.۶۲۸	۰.۵۰۲	۰.۸۳۷	۰.۳۲۵	۰.۸۳۷
ارزش معیار	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
شاخص	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸
تهران	۲۰	۱۹.۴	۱۹.۹	۱۸.۴	۱۸.۹	۱۸.۵	۲۰	۱۸	۱۹.۸	۱۹.۹	۲۰	۲۰	۲۰	۱۹.۸	۱۹.۸	۲۰	۲۰	۲۰
خراسان رضوی	۱۹.۵	۱۷.۸	۱۸.۴	۱۸.۲	۱۷.۳	۱۲.۳	۱۹.۳	۱۷.۸	۱۷.۴	۱۸.۲	۱۸.۹	۱۸.۲	۱۷.۵	۱۸.۶	۱۷.۹	۱۸	۱۷.۴	۱۸.۴
سیستان و بلوچستان	۱۵.۷	۱۵.۳	۱۴.۲	۱۳.۲	۱۶.۹	۱۷.۷	۱۸.۴	۱۶.۷	۱۸.۲	۱۶.۲	۱۴.۳	۱۷.۷	۱۳.۲	۱۵.۸	۱۴.۴	۱۴.۲	۱۵.۷	۱۶.۸
آذربایجان غربی	۱۶.۸	۱۷	۱۶.۴	۱۶.۸	۱۸.۸	۱۷.۲	۱۷.۹	۱۶.۲	۱۶.۴	۱۴.۹	۱۷.۴	۱۷.۹	۱۴.۳	۱۵.۷	۱۸.۵	۱۵.۳	۱۷.۴	۱۶.۵
خوزستان	۱۹.۲	۲۰	۱۸.۷	۱۹.۴	۱۸.۸	۱۹.۵	۱۸.۸	۱۸.۲	۱۷.۹	۱۷.۹	۱۸.۴	۱۸.۴	۱۶	۱۸.۵	۱۸.۹	۱۸.۸	۱۹.۴	۱۹.۴
کردستان	۱۶.۳	۱۶.۲	۱۶	۱۴.۷	۱۷	۵.۷	۱۸.۸	۱۱.۳	۱۸.۲	۱۴.۸	۱۵.۲	۱۴.۲	۱۶.۸	۱۶.۴	۱۶.۴	۱۶.۴	۱۶.۴	۱۶.۴
کرمانشاه	۱۶.۵	۱۶.۸	۱۶.۸	۱۴.۹	۱۶	۱۰.۳	۱۶.۴	۱۷.۳	۱۴	۱۵.۳	۱۴.۵	۱۶.۸	۱۶.۳	۱۴	۱۵	۱۵.۲	۱۵.۲	۱۵.۳
ایلام	۱۲.۹	۱۶	۱۱.۵	۱۰.۸	۱۲.۲	۱۲	۸.۸	۱۴.۸	۱۲.۵	۱۱.۸	۱۲.۵	۱۱.۸	۱۱.۹	۱۲	۱۴.۶	۱۳.۲	۱۳.۳	۱۰.۹
هرمزگان	۱۹	۱۸.۴	۱۸.۳	۱۹.۴	۱۸.۸	۱۹.۹	۱۹.۶	۱۶.۳	۱۷.۴	۱۶.۹	۱۶.۸	۱۸.۳	۱۸	۱۸.۵	۱۷.۳	۱۵	۱۵.۳	۱۸.۳
یوشهر	۱۸.۴	۲۰	۲۰	۱۹.۷	۱۷.۹	۱۹	۱۸.۹	۱۹.۳	۱۳	۱۸.۳	۱۸.۲	۱۸.۲	۱۶.۸	۱۶.۵	۱۷.۴	۱۵	۱۹.۷	۱۸.۳
آذربایجان شرقی	۱۸	۱۷.۲	۱۸.۸	۱۸	۱۶.۹	۱۷.۴	۱۴.۳	۱۵.۳	۶.۹	۱۷.۳	۱۷.۵	۱۷.۸	۱۸	۱۸.۲	۱۸.۳	۱۶.۹	۱۶.۸	۱۷.۶
گلستان	۱۵	۱۴.۶	۱۳.۵	۱۵.۲	۱۵.۵	۱۱.۲	۱۶.۸	۱۲.۸	۱۵.۶	۱۴.۶	۱۵.۶	۱۲.۸	۱۳.۵	۱۲.۸	۱۲.۸	۱۲.۸	۱۲.۹	۱۳
خراسان شمالی	۱۳.۶	۱۰.۹	۱۴.۶	۱۲.۶	۱۲.۷	۵	۱۱.۲	۱۰.۶	۹.۴	۹.۴	۱۲.۳	۱۳.۸	۱۳.۲	۱۲.۳	۱۳.۵	۹.۲	۱۲	۱۲.۹
خراسان جنوبی	۱۵.۵	۱۲	۱۴.۴	۱۳.۳	۱۵.۶	۱۰	۱۴.۲	۱۳.۹	۱۲.۳	۱۱.۶	۱۲.۹	۱۱.۵	۱۴.۵	۱۲.۳	۱۲.۳	۱۵.۳	۱۱.۶	۱۲.۵
گیلان	۱۵	۱۵.۱	۱۵.۶	۱۴.۹	۱۵.۹	۱۵.۵	۱۵.۸	۱۶.۹	۹.۵	۱۵.۴	۱۷.۳	۱۶	۱۶	۱۵.۸	۱۶.۸	۱۴	۱۱.۸	۱۶
مازندران	۱۷.۱	۱۶.۵	۱۵.۹	۱۵.۵	۱۶.۹	۱۵.۶	۱۶.۹	۱۶.۱	۱۰	۱۵.۱	۱۸.۶	۱۶.۳	۱۵.۸	۱۵.۷	۱۷.۴	۱۵	۱۵.۴	۱۵.۳
اردبیل	۱۲.۳	۱۴	۱۳.۳	۱۳.۶	۱۲.۴	۱۰.۳	۱۱.۵	۱۲.۶	۵	۱۱.۸	۱۴.۱	۱۲.۴	۱۵	۱۴.۹	۱۵.۵	۱۲.۳	۱۰	۱۲.۱
کرمان	۱۶.۴	۱۵.۶	۱۵.۹	۱۶.۴	۱۶.۶	۱۳.۹	۱۶.۴	۱۳.۹	۱۲	۱۴	۱۶.۴	۱۵.۵	۱۵.۶	۱۴.۸	۱۴.۵	۱۴.۵	۱۳.۶	۱۶
قزوین	۱۵	۱۷.۱	۱۶.۵	۱۴.۹	۱۳	۹.۱	۱۶.۶	۱۵.۹	۱۳.۹	۱۶.۳	۱۷	۱۶.۹	۱۸	۱۵.۸	۱۷.۹	۱۵	۱۵	۱۶.۴
اصفهان	۱۸.۵	۱۷.۹	۱۸	۱۷.۹	۱۶.۱	۵	۱۸	۱۷.۴	۱۰	۱۶.۹	۱۷.۶	۱۷	۱۷	۱۷.۶	۱۸	۱۷	۱۸	۱۹.۳
قم	۱۴.۹	۱۵	۱۳.۸	۱۳.۹	۱۴	۱۱.۵	۱۱.۶	۱۳.۵	۱۱.۸	۱۴.۳	۱۴.۱	۱۴.۸	۱۴.۳	۱۵.۱	۱۵.۳	۱۲.۴	۱۱.۹	۱۱.۱
البرز	۱۵.۸	۱۶.۹	۱۹.۶	۱۴.۴	۱۳	۱۲.۶	۱۴.۶	۱۷.۴	۱۵.۳	۱۵.۸	۱۸.۱	۱۴.۵	۱۷	۱۶.۴	۱۶.۸	۱۶.۹	۱۵	۱۵
مرکزی	۱۶.۴	۱۸.۴	۱۹.۹	۱۴.۱	۱۴.۶	۱۵.۴	۱۳.۳	۱۷.۹	۱۰	۱۴.۹	۱۵	۱۴.۹	۱۴.۳	۱۵	۱۶.۸	۱۶.۸	۱۵.۵	۱۶.۸
قزوین	۱۵.۶	۱۵	۱۷.۹	۱۴.۵	۱۲.۸	۵	۱۳.۴	۱۷.۴	۱۰	۱۳.۴	۱۴.۶	۱۴.۸	۱۴.۱	۱۵	۱۵.۹	۱۶.۵	۱۳.۱	۱۳.۴
همدان	۱۶.۴	۱۳.۹	۱۳.۹	۱۳.۳	۱۰	۱۵.۶	۱۲.۳	۵	۱۳.۶	۱۳.۹	۱۴.۸	۱۴.۸	۱۵	۱۴.۸	۱۴.۴	۱۳.۸	۱۳.۶	۱۳.۴
زنجان	۱۴	۱۴	۱۳	۱۲	۱۵	۵	۱۲.۵	۱۱.۲	۱۰	۱۲.۹	۱۴.۹	۱۳.۲	۱۳.۸	۱۴	۱۵	۱۳.۷	۱۴.۳	۱۴.۴
یزد	۱۳.۹	۱۱.۵	۱۵.۶	۱۴.۶	۱۶.۱	۱۲.۴	۱۵.۹	۱۳.۶	۵	۱۴.۹	۱۴.۵	۱۴.۵	۱۵	۱۶.۳	۱۶.۹	۱۳.۸	۱۲.۹	۱۵.۵
سمنان	۱۴.۴	۱۳.۴	۱۵.۵	۱۳.۶	۱۳.۷	۹.۶	۱۳.۴	۵	۱۳	۱۱.۹	۱۲.۸	۱۲.۱	۱۲.۳	۱۴	۱۴	۱۳.۱	۱۰.۱	۱۵.۱
لرستان	۱۲.۴	۱۰.۹	۱۲.۳	۱۳.۸	۱۳.۹	۱۱.۵	۱۲.۸	۱۵.۵	۷	۱۴	۱۳.۸	۱۲.۹	۱۳	۱۱.۵	۱۶.۱	۱۴.۸	۱۳.۵	۱۱.۹
چهارمحال و بختیاری	۱۲.۱	۱۱.۶	۱۴.۹	۱۴.۸	۱۱.۸	۱۰	۱۱.۷	۱۳.۸	۱۱.۵	۱۱.۹	۱۵.۴	۱۱.۸	۱۲	۱۴	۱۴	۱۳.۱	۱۱.۱	۱۳.۵
کبکویه و بویراحمد	۱۲	۱۴	۱۳	۱۳	۱۱.۹	۵	۱۰.۴	۱۲.۴	۱۳.۱	۱۲	۱۵.۵	۱۲.۱	۱۲.۱	۱۰.۳	۱۲.۳	۱۱.۳	۱۰.۶	۱۱.۹

جمع‌بندی امتیازات و به‌کارگیری تکنیک تاپسیس

پس از تکمیل اطلاعات و مشخص شدن نمره هر شاخص در هر استان، نوبت به تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده و یافتن پاسخ مناسب جهت سؤال اصلی تحقیق رسید. با توجه به اینکه تکنیک تاپسیس برای رتبه‌بندی استان‌ها انتخاب شده بود، فرمول‌های مربوطه در محیط اکسل طراحی گردید. هم‌زمان با طراحی فرمول‌ها اطلاعات به دست آمده و درجه اهمیت شاخص‌ها در سیستم تغذیه گردید. پس از آنکه اطلاعات به نرم‌افزار داده شد، با کمک تکنیک تاپسیس میزان نزدیکی نسبی هر استان به استان دیگر (با عنایت به میزان نزدیک بودن به نقطه ایده‌آل مثبت و دور بودن از نقطه ایده‌آل منفی در مجموع شاخص‌ها) معین گردید. میزان نزدیکی نسبی را به عنوان امتیاز هر استان تلقی نمودیم.

جدول ۵: امتیازات شاخص‌ها با اعمال تکنیک تاپسیس

نوران	۰.۲۲۶	۰.۲۲۱	۰.۲۲۲	۰.۲۱۵	۰.۲۱۸	۰.۱۱۲	۰.۲۱۶	۰.۲۳۴	۰.۲۵۴	۰.۲۳۹	۰.۲۲۵	۰.۲۳۶	۰.۲۳۲	۰.۲۱۹	۰.۲۲۲	۰.۲۴۴	۰.۲۳۲
خراسان رضوی	۰.۲۲۰	۰.۲۰۳	۰.۲۰۵	۰.۲۱۳	۰.۲۰۰	۰.۱۷۴	۰.۲۲۶	۰.۲۰۸	۰.۲۴۵	۰.۲۲۰	۰.۲۱۴	۰.۲۱۵	۰.۲۰۶	۰.۲۱۶	۰.۱۹۸	۰.۲۱۱	۰.۲۱۴
سیستان و بلوچستان	۰.۱۷۷	۰.۱۷۴	۰.۱۵۸	۰.۱۵۴	۰.۱۹۵	۰.۲۵۱	۰.۲۱۵	۰.۱۹۵	۰.۲۵۷	۰.۱۹۶	۰.۱۶۲	۰.۲۰۹	۰.۱۵۶	۰.۱۸۳	۰.۱۵۹	۰.۱۷۲	۰.۱۹۱
آذربایجان غربی	۰.۱۹۰	۰.۱۹۴	۰.۱۸۳	۰.۱۶۶	۰.۲۱۷	۰.۲۴۴	۰.۲۰۹	۰.۱۸۹	۰.۲۳۱	۰.۱۸۰	۰.۱۹۷	۰.۲۱۱	۰.۱۶۹	۰.۱۸۳	۰.۲۰۵	۰.۱۸۵	۰.۲۱۲
خوزستان	۰.۲۱۷	۰.۲۲۸	۰.۲۰۸	۰.۲۲۷	۰.۲۱۷	۰.۲۷۶	۰.۲۲۰	۰.۲۱۳	۰.۲۵۲	۰.۲۱۶	۰.۲۰۸	۰.۲۱۷	۰.۱۸۹	۰.۲۱۵	۰.۲۰۹	۰.۲۲۸	۰.۲۳۶
کردستان	۰.۱۸۴	۰.۱۸۵	۰.۱۷۸	۰.۱۷۲	۰.۱۹۶	۰.۰۸۱	۰.۲۲۰	۰.۱۳۲	۰.۲۵۷	۰.۱۷۹	۰.۱۷۲	۰.۱۶۸	۰.۱۹۸	۰.۱۹۰	۰.۱۸۲	۰.۲۰۱	۰.۲۰۰
کرمانشاه	۰.۱۸۶	۰.۱۹۱	۰.۱۶۵	۰.۱۷۴	۰.۱۸۵	۰.۱۶۶	۰.۱۹۲	۰.۲۰۲	۰.۱۹۷	۰.۱۸۵	۰.۱۷۹	۰.۱۷۱	۰.۱۷۵	۰.۱۸۹	۰.۱۵۵	۰.۱۸۲	۰.۱۸۵
ایلام	۰.۱۶۶	۰.۱۸۲	۰.۱۲۸	۰.۱۶۶	۰.۱۴۱	۰.۱۷۰	۰.۱۰۳	۰.۱۷۲	۰.۱۷۶	۰.۱۴۳	۰.۱۴۱	۰.۱۴۹	۰.۱۴۰	۰.۱۳۹	۰.۱۶۰	۰.۱۶۲	۰.۱۲۷
هرمزگان	۰.۲۱۴	۰.۲۱۰	۰.۲۰۶	۰.۲۲۷	۰.۲۱۷	۰.۲۸۲	۰.۲۲۹	۰.۱۹۱	۰.۲۴۵	۰.۲۰۴	۰.۱۹۰	۰.۲۱۶	۰.۲۱۲	۰.۲۱۵	۰.۱۹۲	۰.۱۸۲	۰.۱۸۶
بوشهر	۰.۲۰۸	۰.۲۲۸	۰.۲۳۳	۰.۲۳۰	۰.۲۰۷	۰.۲۶۹	۰.۲۲۱	۰.۲۶۶	۰.۱۸۳	۰.۲۲۱	۰.۲۰۶	۰.۲۱۵	۰.۱۹۸	۰.۱۹۲	۰.۱۹۳	۰.۱۸۲	۰.۲۲۰
آذربایجان شرقی	۰.۲۰۳	۰.۱۶۶	۰.۲۰۹	۰.۲۱۰	۰.۱۹۵	۰.۲۴۷	۰.۱۶۲	۰.۱۷۹	۰.۰۹۷	۰.۲۰۹	۰.۱۹۸	۰.۲۱۰	۰.۲۱۲	۰.۲۱۱	۰.۲۰۳	۰.۲۰۵	۰.۲۰۴
گلستان	۰.۱۶۹	۰.۱۶۶	۰.۱۵۰	۰.۱۷۸	۰.۱۷۹	۰.۱۵۹	۰.۱۷۳	۰.۱۵۰	۰.۲۲۰	۰.۱۷۶	۰.۱۷۴	۰.۱۵۱	۰.۱۵۹	۰.۱۴۹	۰.۱۵۵	۰.۱۵۷	۰.۱۵۱
خراسان شمالی	۰.۱۵۳	۰.۱۴۴	۰.۱۶۳	۰.۱۶۷	۰.۱۴۷	۰.۰۷۱	۰.۱۳۱	۰.۱۲۴	۰.۱۳۳	۰.۱۱۴	۰.۱۳۹	۰.۱۶۳	۰.۱۵۶	۰.۱۴۳	۰.۱۵۰	۰.۱۵۱	۰.۱۵۰
خراسان جنوبی	۰.۱۷۵	۰.۱۳۷	۰.۱۶۰	۰.۱۵۵	۰.۱۸۰	۰.۱۳۲	۰.۱۶۶	۰.۱۶۲	۰.۱۷۲	۰.۱۴۰	۰.۱۶۶	۰.۱۳۶	۰.۱۷۱	۰.۱۵۱	۰.۱۶۹	۰.۱۴۱	۰.۱۵۲
گیلان	۰.۱۶۹	۰.۱۷۲	۰.۱۷۴	۰.۱۷۴	۰.۱۸۴	۰.۲۲۰	۰.۱۸۵	۰.۱۹۸	۰.۱۳۴	۰.۱۸۶	۰.۱۶۶	۰.۱۸۹	۰.۱۸۹	۰.۱۸۳	۰.۱۶۶	۰.۱۶۰	۰.۱۴۴
مازندران	۰.۱۹۳	۰.۱۸۸	۰.۱۷۷	۰.۱۸۱	۰.۱۹۵	۰.۲۲۱	۰.۱۹۸	۰.۱۸۸	۰.۱۴۱	۰.۱۸۳	۰.۲۱۰	۰.۱۹۳	۰.۱۸۶	۰.۱۸۲	۰.۱۹۳	۰.۱۸۲	۰.۱۸۸
اردبیل	۰.۱۳۹	۰.۱۵۹	۰.۱۴۸	۰.۱۵۹	۰.۱۴۳	۰.۱۶۶	۰.۱۳۵	۰.۱۴۷	۰.۰۷۱	۰.۱۴۳	۰.۱۵۹	۰.۱۶۶	۰.۱۷۷	۰.۱۷۳	۰.۱۹۹	۰.۱۲۲	۰.۱۴۰
کوهgilu و بویراحمد	۰.۱۸۵	۰.۱۷۸	۰.۱۷۷	۰.۱۹۲	۰.۱۹۲	۰.۱۹۷	۰.۱۹۲	۰.۱۶۲	۰.۱۶۹	۰.۱۶۹	۰.۱۸۵	۰.۱۸۳	۰.۱۹۵	۰.۱۸۲	۰.۱۷۶	۰.۱۶۶	۰.۱۸۶
فارس	۰.۱۶۹	۰.۱۹۵	۰.۱۸۴	۰.۱۷۴	۰.۱۵۰	۰.۱۲۹	۰.۱۹۴	۰.۱۸۶	۰.۱۶۶	۰.۱۹۷	۰.۱۹۲	۰.۲۰۰	۰.۲۱۲	۰.۱۸۳	۰.۱۹۸	۰.۱۸۲	۰.۱۹۰
اصفهان	۰.۲۰۹	۰.۲۰۴	۰.۲۰۱	۰.۲۰۹	۰.۱۸۶	۰.۰۷۱	۰.۲۱۱	۰.۲۰۲	۰.۱۴۱	۰.۲۰۴	۰.۱۹۹	۰.۲۰۱	۰.۲۰۰	۰.۲۰۴	۰.۱۹۹	۰.۲۰۶	۰.۲۱۹
قم	۰.۱۶۸	۰.۱۷۱	۰.۱۵۴	۰.۱۶۳	۰.۱۶۲	۰.۱۷۰	۰.۱۳۵	۰.۱۳۶	۰.۱۹۰	۰.۱۴۳	۰.۱۶۲	۰.۱۵۵	۰.۱۷۵	۰.۱۳۸	۰.۱۶۹	۰.۱۵۰	۰.۱۴۵
البرز	۰.۱۷۸	۰.۱۹۳	۰.۲۱۸	۰.۱۹۸	۰.۱۵۰	۰.۱۷۹	۰.۱۷۱	۰.۲۰۲	۰.۲۱۶	۰.۱۹۱	۰.۲۰۵	۰.۱۷۱	۰.۲۰۰	۰.۱۹۰	۰.۱۸۶	۰.۲۰۵	۰.۱۸۳
مرکزی	۰.۱۸۵	۰.۲۱۰	۰.۲۲۲	۰.۱۶۵	۰.۱۶۹	۰.۲۱۸	۰.۱۵۶	۰.۲۰۹	۰.۱۴۱	۰.۱۸۰	۰.۱۷۰	۰.۱۷۶	۰.۱۶۹	۰.۱۷۴	۰.۱۸۶	۰.۲۰۳	۰.۱۸۹
قزوین	۰.۱۷۶	۰.۱۷۱	۰.۱۹۹	۰.۱۶۹	۰.۱۴۸	۰.۰۷۱	۰.۱۵۲	۰.۲۰۳	۰.۱۴۱	۰.۱۶۲	۰.۱۶۵	۰.۱۶۳	۰.۱۶۶	۰.۱۷۴	۰.۱۶۶	۰.۲۰۰	۰.۱۶۰
همدان	۰.۱۸۵	۰.۱۵۸	۰.۱۵۵	۰.۱۴۳	۰.۱۵۴	۰.۱۲۲	۰.۱۸۲	۰.۱۴۴	۰.۰۷۱	۰.۱۶۴	۰.۱۵۷	۰.۱۴۸	۰.۱۶۳	۰.۱۶۴	۰.۱۶۴	۰.۱۵۰	۰.۱۶۶
زنجان	۰.۱۵۸	۰.۱۵۹	۰.۱۴۵	۰.۱۴۰	۰.۱۷۳	۰.۰۷۱	۰.۱۶۶	۰.۱۳۱	۰.۱۴۱	۰.۱۵۶	۰.۱۶۸	۰.۱۵۶	۰.۱۶۳	۰.۱۶۳	۰.۱۶۶	۰.۱۷۴	۰.۱۵۶
یزد	۰.۱۵۷	۰.۱۳۱	۰.۱۷۴	۰.۱۷۱	۰.۱۸۶	۰.۱۷۶	۰.۱۸۶	۰.۱۵۹	۰.۰۷۱	۰.۱۸۰	۰.۱۶۴	۰.۱۷۱	۰.۱۷۷	۰.۱۹۲	۰.۱۸۷	۰.۱۶۷	۰.۱۵۷
سمنان	۰.۱۶۲	۰.۱۵۳	۰.۱۷۳	۰.۱۶۲	۰.۱۹۲	۰.۱۹۴	۰.۱۱۲	۰.۱۵۷	۰.۰۷۱	۰.۱۵۷	۰.۱۳۵	۰.۱۵۱	۰.۱۴۳	۰.۱۶۶	۰.۱۵۵	۰.۱۵۷	۰.۱۳۳
لرستان	۰.۱۴۰	۰.۱۴۴	۰.۱۳۷	۰.۱۶۱	۰.۱۶۱	۰.۱۶۳	۰.۱۵۰	۰.۱۸۱	۰.۰۹۹	۰.۱۶۹	۰.۱۵۶	۰.۱۵۲	۰.۱۵۳	۰.۱۳۴	۰.۱۷۸	۰.۱۷۹	۰.۱۶۴
چهارمحال و بختیاری	۰.۱۴۷	۰.۱۴۲	۰.۱۶۶	۰.۱۷۳	۰.۱۴۶	۰.۱۴۲	۰.۱۴۷	۰.۱۶۱	۰.۱۶۲	۰.۱۴۴	۰.۱۷۴	۰.۱۴۹	۰.۱۴۲	۰.۱۵۱	۰.۱۵۵	۰.۱۵۹	۰.۱۳۵
گیلویه و بویر احمد	۰.۱۳۵	۰.۱۵۹	۰.۱۴۵	۰.۱۵۲	۰.۱۳۷	۰.۰۷۱	۰.۱۲۲	۰.۱۴۵	۰.۱۸۵	۰.۱۴۵	۰.۱۷۵	۰.۱۴۳	۰.۱۴۳	۰.۱۲۰	۰.۱۴۶	۰.۱۳۷	۰.۱۴۹

تعیین تعداد درجات

جهت تعیین درجات استان‌ها، با استفاده از روش دلفی و اخذ نظرات پنج نفر از کارشناسان خبره حوزه امنیت اقتصادی، استان‌ها به چهار درجه تقسیم‌بندی شدند: درجه ویژه، درجه یک، درجه دو و درجه سه. با توجه به فواصل امتیاز استان‌ها مقرر گردید استان‌های بین امتیاز ۷۰ تا ۱۰۰ ویژه، ۵۰ تا ۶۹ درجه یک، ۳۵ تا ۵۰ درجه دو و بین صفر تا ۳۵ درجه سه قرار گیرند. در زیر جدول رتبه‌بندی و درجه‌بندی نهایی استان‌ها در حوزه امنیت اقتصادی بیان گردیده است:

جدول ۵: رتبه و درجه استان‌ها در حوزه امنیت اقتصادی

استان	رتبه استان	نمره تاپسیس (۰ - ۱۰۰)	درجه استان
تهران	۱	۸۶,۷۰	ویژه
خوزستان	۲	۸۶,۱۶	ویژه
خراسان رضوی	۳	۸۱,۵۶	ویژه
بوشهر	۴	۷۵,۶۸	ویژه
هرمزگان	۵	۷۳,۸۷	ویژه
اصفهان	۶	۷۰,۳۰	ویژه
آذربایجان غربی	۷	۶۵,۲۷	یک
آذربایجان شرقی	۸	۶۴,۲۶	یک
البرز	۹	۶۰,۸۳	یک
فارس	۱۰	۵۹,۹۱	یک
مازندران	۱۱	۵۹,۶۵	یک
سیستان و بلوچستان	۱۲	۵۸,۰۷	یک
مرکزی	۱۳	۵۷,۱۳	یک
کردستان	۱۴	۵۷,۱۳	یک
کرمانشاه	۱۵	۵۵,۷۹	یک
کرمان	۱۶	۵۴,۴۸	یک
گیلان	۱۷	۵۳,۴۲	یک
قزوین	۱۸	۴۶,۷۲	دو
یزد	۱۹	۴۲,۸۱	دو
گلستان	۲۰	۳۸,۳۳	دو
همدان	۲۱	۳۶,۸۷	دو

استان	نمره تاپسیس (۰ - ۱۰۰)	رتبه استان	درجه استان
خراسان جنوبی	۳۱,۰۷	۲۲	سه
لرستان	۳۱,۷۶	۲۳	سه
زنجان	۳۰,۹۳	۲۴	سه
سمنان	۲۹,۵۲	۲۵	سه
قم	۲۹,۱۱	۲۶	سه
ایلام	۲۶,۳۹	۲۷	سه
اردبیل	۲۵,۳۷	۲۸	سه
چهارمحال و بختیاری	۲۴,۹۱	۲۹	سه
کهگیلویه و بویر احمد	۲۲,۰۳	۳۰	سه
خراسان شمالی	۱۷,۲۱	۳۱	سه

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، محیطی، مصاحبه و جلسات خبرگی با صاحب‌نظران حوزه امنیت اقتصادی، هجده شاخص با وزن‌های مختلف جهت سنجش اهمیت امنیت اقتصادی استان‌ها مشخص گردید. بعد از برگزاری جلسات خبری و تعیین امتیازات و اعمال فرمول‌های تکنیک تاپسیس، نمره ۳۱ استان بین ۸۶,۷۰ - ۱۷,۲۱ به دست آمد. در نتیجه رتبه استان‌ها بر اساس نمرات مشخص گردید. جهت تعیین درجات استان‌ها، نمرات بین ۷۰ تا ۱۰۰ استان‌های ویژه، نمرات بین ۵۰ تا ۶۹ استان‌های درجه یک، نمرات بین ۳۵ تا ۴۹ استان‌های درجه دو و نمرات بین ۱۷ تا ۳۴ استان‌های درجه سه تعیین گردیدند. ملاک انتخاب این نمرات، اختلاف هر درجه با درجه پایین‌تر حداقل پنج نمره در هر سی نمره، مدنظر قرار گرفت. در نتیجه شش استان درجه ویژه، یازده استان درجه یک، چهار استان درجه دو و ده استان در درجه سه قرار گرفتند. از هجده شاخص استخراج‌شده، وزن هشت شاخص بین ۱۵ تا ۲۰ مشخص گردید که نشان‌دهنده اهمیت بالای این هشت شاخص در امنیت اقتصادی استان است. خبرگان، وزن پنج شاخص را بین ۱۰ تا ۱۴ و پنج شاخص را هم بین ۵ تا ۹ تعیین نمودند. در نتیجه با عنایت به نتایج به‌دست‌آمده در رتبه و درجه استان و همچنین شاخص‌های استخراج‌شده، پیشنهادها زیر جهت بهره‌برداری از نتایج تحقیق بیان می‌گردد:

۱. هر یک از اعضای شورای امنیت کشور (شاک) به نسبت اهمیت هر شاخص، رتبه و درجه هر استان، راهبرد، اهداف و سیاست‌های خود را در حوزه مقابله با تهدیدات امنیت اقتصادی استان‌ها مشخص و به متناظرین خود در استان ابلاغ نمایند.
۲. با عنایت به رتبه و درجه استان، ریاست شورای امنیت کشور در راستای ارتقای امنیت اقتصادی، راهبرد، اهداف و سیاست‌های استان را مشخص و به ریاست شورای تأمین استان ابلاغ نماید.
۳. هر یک از اعضای شورای امنیت کشور در راستای ارتقای امنیت اقتصادی و مقابله با تهدیداتی که امنیت اقتصادی استان را دچار مشکل می‌کند، مبنای برنامه‌ریزی و تخصیص منابع به هر یک از متناظرین خود در استان‌ها را رتبه و درجه استان قرار دهند.
۴. با توجه به نتایج به دست آمده، سیاست‌گذاران امنیت ملی کشور برای دستیابی به سطحی مطلوب و پایدار از امنیت اقتصادی، می‌توانند متناسب با اولویت‌بندی استان‌ها که منطبق بر نظرات خبرگان و مدیران حوزه امنیت اقتصادی کشور است، منابع و امکانات لازم را، برای مقابله با تهدیدات امنیت اقتصادی، تخصیص دهند و با در نظر گرفتن این اولویت‌بندی، برنامه‌ریزی و اقدامات پیشگیری و مقابله‌ای را تنظیم کنند.
۵. اعضای شورای تأمین هر استان، اولویت‌های اشراف اطلاعاتی و امنیتی خود را بر مبنای شاخص‌های مشخص شده قرار دهند.
۶. در این تحقیق ضمن شناسایی شاخص‌های امنیت اقتصادی، با رصد و سنجش شاخص‌های امنیت اقتصادی می‌توان هر پنج سال یک‌بار، امنیت اقتصادی استان‌ها و کشور را ارزیابی و رتبه و درجه اهمیت استان‌ها را در حوزه امنیت اقتصادی مشخص و بر همین اساس برنامه‌ریزی متناسب با آن را اتخاذ نمود.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- افتخاری، اصغر (۱۳۸۹)، مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بختیاری، حسین و صالح‌نیا، علی (۱۳۹۷) اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۸، شماره ۲۷، تابستان.
- بخشی، عبدالله (۱۳۹۵)، اطلاعات و امنیت در کتاب و سنت، مؤسسه چاپ و انتشارات دانشکده اطلاعات.
- برومند، شهزاد (۱۳۸۷)، امنیت اقتصادی در ایران و چند کشور منتخب (مطالعه تطبیقی)، مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، چاپ اول.
- جمع نویسندگان (۱۳۸۷)، اقتصاد، امنیت و تبیین ناامنی اقتصادی (مجموعه مقالات امنیت اقتصادی)، مؤسسه تدبیر اقتصاد، جلد اول.
- جهانیان، ناصر (۱۳۸۱)، امنیت اقتصادی، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، چاپ اول.
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۵)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- حسن‌بیگی، ابراهیم (۱۳۹۰)، مدیریت راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- خادمی، سید موسی (۱۳۹۰)، تهدیدات اقتصاد ملی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- خبیری، سیامک و کاظمی، مصطفی (۱۳۹۷)، توسعه تاپسیس با در نظر گرفتن پراکندگی بین شاخص‌های هر گزینه، فصلنامه مطالعات مدیریت صنعتی، شماره ۴۹، تابستان.
- دل، یان و هک، تونی (۱۳۹۱)، روش‌شناسی مطالعه موردی در پژوهش‌های مدیریت: آزمون نظریه و نظریه‌پردازی، مترجم: حسن دانایی‌فرد، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- ربیعی، علی (۱۳۸۷)، مطالعات امنیت ملی، مرکز چاپ و انتشارات وزارت خارجه، چاپ چهارم.
- رهبر، فرهاد و دیگران (۱۳۸۷)، تهدیدپذیری اقتصادی، تهدیدپذیری هویت ملی (مطالعه موردی ایران و کشورهای منطقه)، فصلنامه مطالعات ملی، سال نهم، شماره ۳.
- زاهدی، محمدهادی و رضایی، عباسعلی (۱۳۹۷)، طراحی مدل انتخاب و پیاده‌سازی سیستم‌های برنامه‌ریزی منابع سازمانی در سازمان‌های دولتی و تابع دولت، فصلنامه مدیریت سازمان‌های دولتی، دوره ۶، شماره ۲.

- سویزی، محسن و محمدی، فریبرز (۱۳۹۰)، نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت سرمایه‌گذاری، فصلنامه سیاست‌گذاری، سال دوم، شماره سوم.
- سیف، الله‌مراد (۱۳۹۱)، راهبردهای اقتصادی امنیت پایدار، فصلنامه آفاق امنیت، سال پنجم، شماره ۱۴، بهار.
- شکراللهی، سمانه و پرستش، رضا (۱۳۹۰)، امنیت شغلی کارگران و جایگاه آن در حقوق ایران، پژوهشنامه حقوقی، سال دوم، شماره اول، بهار.
- صادقی، حسین و گلوانی، امین (۱۳۹۲)، برآوردهای روند شاخص امنیت اقتصادی در ایران، مطالعات و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۱۰۲.
- صالح اصفهانی، اصغر (۱۳۹۳)، مدیریت استراتژیک کاربردی، توانگران.
- عزتی، مرتضی و دیگران (۱۳۸۷)، امنیت اقتصادی در ایران، مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- قادری، امیرحسین (۱۳۹۳)، تصمیم‌گیری چندمعیاره TOPSIS، مرکز مطالعات راهبردی وزارت کشور.
- کرسول، جان دبلیو (۱۳۹۷)، سی مهارت اساسی که محققین کیفی باید بدانند، مترجم: حمیدرضا یزدانی و فاطمه محمدی، انتشارات نگاه دانش.
- گرجی، ابراهیم و هاشمیان، مسعود (۱۳۸۶)، تحلیل تطبیقی مؤلفه‌های امنیت اقتصادی در ایران، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال هشتم، شماره ۲۹، بهار.
- ماندل، رابرت (۱۳۸۷)، چهره متغیر امنیت ملی، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- مصطفوی، سید محمدحسین (۱۳۸۸)، سرمایه اجتماعی و امنیت اقتصادی با تأکید بر نقش دولت، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال سوم، شماره ۲۸-۲۷، فروردین و اردیبهشت.
- میرمعزی، سید حسین (۱۳۹۰)، نظام اقتصادی اسلام، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول.
- میرمحمدی، سید محمد (۱۳۸۲)، مقدمه‌ای بر امنیت اقتصادی، مؤسسه تدبیر اقتصاد.
- دانایی‌فرد، حسن، الوانی، سید مهدی (۱۳۹۲)، روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت؛ رویکردی جامع، انتشارات صفار.

الف. منابع انگلیسی

- Beinart, P. (2014). "Debating and Start Prioritizing America's National Security Crises". National Journal Group, Inc.
- Hacker, J. S. Huber, G. & Nichols, A. (2012). The Economic Security Index: A New Measure of Research and Policy Analysis. San Francisco: Federal Reserve Bank of San Francisco, Working Paper Series.

- ILO. (2005). Economic Security for a Better World. Geneva, Switzerland: International Labor Organization
- INSIGHT. (2013). Measuring up, Aspirations for Economic Security in the 21st Century. Oakland, CA, USA: The Insight Center for Community Economic Development.
- Mcgrady, M. (2015). "Prioritize national security threats to put ISIS at the very top". Capitol Hill Publishing Corp. A subsidiary of News Communications. Inc.
- Mesjasz, C. (2008). Economic Security. H. G. Brauch Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century. Berlin: Springer.
- williams, p. (2008). Security Studies: An Introduction. London and New York: Routledge.
- Wysokinska, Z. (2013). Transition To A Green Economy In The Context Of Selected European And Global Requirements For Sustainable Development. Comparative Economic Research.

